

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВИПУСК ХІХ

Рівне

2010

Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство:
Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного
університету. – Вип. ХІХ / Ред. кол. Я. О. Поліщук [та ін.]. – Рівне : РДГУ,
2010. – 178 с.

*У збірнику вміщені статті з проблем українського
літературознавства, теорії літератури та компаративістики. Матеріали
збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-
словесниками.*

Збірник затверджений ВАК України як наукове видання, в якому
можуть публікуватися результати кандидатських і докторських дисертацій із
філологічних наук.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації КВ № 15954-4426Р від 19.11.2009 року

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 10 від 28 травня 2010 р.)

Редакційна колегія:

доктор філологічних наук, професор **ДАВИДЮК В.Ф.** (Волинський
державний університет ім. Лесі Українки)

доктор філологічних наук, професор **ДЕНИСЮК І.О.** (Львівський
національний університет ім. Івана Франка)

доктор філологічних наук, професор **ГОЛОМБ Л.Г.** (Ужгородський
національний університет)

доктор філологічних наук, професор **МЕЙЗЕРСЬКА Т.С.** (Одеський
державний педагогічний університет)

доктор філологічних наук, професор **ПОЛЩУК Я.О.** (Рівненський
державний гуманітарний університет, головний редактор)

доктор філологічних наук, професор **ТУРГАН О.Д.** (Запорізький
державний медичний університет)

доктор філологічних наук, професор **ШУЛЬЖУК К.Ф.** (Рівненський
державний гуманітарний університет)

Наукові редактори:

доктор філологічних наук, професор **ПОЛЩУК Я.О.**

кандидат філологічних наук **КИРИЛЬЧУК О.М.**

Раїса Тхорук

УДК 81'378.21

ОПОЗИЦІЯ МІСТО/СЕЛО У ДРАМАХ МАРКА КРОПИВНИЦЬКОГО

Опозиція село/місто визначається на основі аналізу місця дії в драмах (авторські ремарки), характеру відбору персонажів за їх соціальним статусом (селянин, лавушник, шинкар) та сюжетних подій. Село асоціюється із чесною працею, моральністю й прощенням. Місто у Марка Кропивницького стає місцем гріха. Подаються кілька тез до дискусії стосовно рустикальності української класичної літератури.

Ключові слова: *опозиція сільське/міське, пейзаж, сільський інтер'єр, драми Марка Кропивницького.*

The opposition is consisted on the level of localization of textual reality (author remarks), of choosing of personage social status and of plot events. Village life is by means of honesty, labour, morality and solidarity. In dramas by Marko Kropywnytskyi city is a topoi of evil. Some theses about rusticality of classic Ukrainian literature are added.

Key-words: *urban/rural opposition, landscape, village interior, drama by Marko Kropywnytskyi.*

Урбаністична тема у ХХ сторіччі однозначно асоціюється із новітньою модерною українською літературою. Все ж такі твердження свідчать скоріше про накинуті стереотипи і, при врахуванні кількох періодів української літератури (старої, нової), виглядають геть надуманими [див.: 8, 393-442; 5, 52-63]. Зокрема, середньовічна українська література творилася авторами, які проживали у містах; сільська тема не протиставлялася міській у плані географічних та побутових відмінностей. Міський пейзаж зберігав свій алегоричний зв'язок із темою горнього Божого міста та розпусного земного на противагу йому. У цьому контексті сільські краєвиди асоціювалися із руссоїстськими акцентами: повернення до справжньої людської природи, до благодатної розкоші покинутого райського саду. Тим-то у цьому ключі слід було відчитати навіть знамениту “Наталку Полтавку” (1819), герої якої уродженці міста Полтави, однак свої до щему людяні вчинки, за волею автора, здійснять у селі над Ворсклою, неподалік міста, охарактеризованого у самій драмі відомою цинічною переробкою зі Сковороди, “де всякому городу нрав і права”. На нашу думку, саме у другій половині ХІХ сторіччя символічна знаковість простору села поволі поступається його реалістичному відтворенню в конкретиці побуту, психології мешканців та певному репертуарі тем і зазнає перекодування в ідеологічному ключі народництва. І класик української драматургії Марко Кропивницький чимало доклав зусиль, щоб утвердити, розробити стереотип українського села, морально вищого на тлі тогочасного зросійщеного міста. Стара християнська символіка зазнає своєрідного перекодування, закріплюючись

за чинником саме національного розрізнення, а не етичного. Отож, в українській літературі, яка ніколи не була тільки сільською, активно наприкінці XIX сторіччя продукуються стереотипи для масової культури, що осередком моральності та національної збереженості показують село.

Враховуючи рецептивне поле із константними акцентами на рустикальності української літератури, й драматургії зокрема, продуктивними бачимо дослідження творчості насамперед авторів канону, позаяк саме вони задають і підтримують основні тематичні поля та дискурсивні практики. Вибір творчості Марка Кропивницького серед драматургів другої половини XIX сторіччя не випадковий, адже за нашими попередніми спостереженнями цей автор пише лише про село – і винятки надто рідкі, тому й привертають неабиякий інтерес. Відповідь може здивувати: йдеться не більше як про десяток п'єс із цілого доробку. Без вагань можна зарахувати у цю групу лише “Нашествіє варварів” 1901 року, герої якого актори мандрівної трупи, що перебувають у невеликому готелі провінційного містечка; із певними застереженнями – драми “Чмир” 1890 р., “Замулені джерела” 1895 р., “Страчена сила” 1903 р., “Олеся” 1891 р., “Мамаша” 1901 р., “Конон Блискавиченко”. Серед драм письменника дія лише у “Беспочвенниках”, “Нашествії варварів” (повністю) та “Страченій силі” (перших двох діях) розгортається серед міських декорацій. Містечка найчастіше обираються для декорування водевілів та комедійок (“Помирились”, “Пошились у дурні”).

Слід поставити питання, яких значень набуває образ міста у творчості Марка Кропивницького, адже присутність міста-як-тексту не слід відкидати навіть у “сільських” текстах. Наприклад, у драмі “Зерно і полова. Малюнки сільського каламуту у 4 діях”, втікаючи у село від міської розпусти, на яку прирекла зубожіла матір, до дядькової хати повертається повія Килина, але й тут на її послуги розраховує панський прикажчик і задобрює дядька грошима й худобою. Милосердного її заступника Хвилімона, парубка, який обіцявся взяти її до шлюбу, вбили під час сходки на майдані. Все ж простір села для Килини стає місцем надії й можливого звільнення від сексуального насилля. “Міський” дискурс навпаки дає можливість виявити низку умовностей, яка структурує текстовий масив драм, що відсилають до ідеологічних, культурологічних та психоаналітичних чинників.

У дослідженнях про творчість М. Кропивницького М. Йосипенка [1], П. Киричка [2], А. Новикова [9] спеціально це питання не аналізувалося. Значний матеріал для зіставлення й виявлення типологій дають роботи А. Козлова [4] й Р. Кирчева [3] про комедію та Н. Малютіної [7] про жанрові особливості.

Перше питання, що його розглянемо, стосується контексту. Наскільки драматургії та театру другої половини XIX сторіччя був характерний інтерес до міських картин? Наскільки часто використовувались декорації міста? Достатньо багато. Список драм 1880-1920 років говорить сам за себе: “Згуба”, “Не погашай духу” та “Халамидник” Панаса Мирного, “Під червоним ліхтарем” К. Ванченка-Писанецького, “Світова річ” Олени Пчілки,

“Соколики” та “Аргонавти” Григорія Цеглинського, “Житейське море” Івана Тобілевича, “Емігранти”, “На залізниці”, “Вони” Г. Хоткевича, “Дізгармонія” В. Винниченка, “Блакитна троянда” Лесі Українки, “У передсвітньому тумані” Л. Яновської, “Крила” Л. Старицької-Черняхівської, “Панна штукарка” О. Володського та ін. Врешті потрапимо не тільки на межову локалізацію у просторових реаліях звичного/чужого на селі, коли сільський вигін, вулиця із тинами, хата змінюються не-сільськими локусами на кшталт шинку (“Глитай, або ж Павук”), поміщицького саду (“Перед волею”), покоїв (“Олеся”), сільської крамниці (“Страчена сила”), управи (“По ревізії”), а й власне міську – чайова (“Дізгармонія” В. Винниченка), кав’ярня, готель (“Аргонавти” Г. Цеглинського, “Чи вдуріла?” І. Франка), міська вулиця (“Халамидник” Панаса Мирного, “Співочі товариства” В. Винниченка), майдан (“Дізгармонія” В. Винниченка), робітнича хата (“У передсвітньому тумані” Л. Яновської), залізничне бюро (“На залізниці” Г. Хоткевича). Як далі побачимо, розрізнення околиці села й міста поволі семантично елімінується, а конотації входять до одного значенневого поля.

Все ж йдеться про низку літературних конвенцій, яка структурує текстовий масив драм про село (й місто), які спробуємо описати й прокоментувати.

(1) Міський/сільський пейзаж чи інтер’єр та їх семантика

Якщо розділимо декорації до драм Марка Кропивницького на інтер’єрні та ландшафтні, то побачимо, що завдяки предметам побуту легко змінюється картинка не у площині село/місто, а соціальної стратифікації – панське/селянське. Відмінність робітничої хати та селянської геть не фіксується. Причини, як на мене, у тому, що на початок ХХ сторіччя прикметних відмінностей багато й не було. А вимоги до декорації в натуралістичному театрі: правдоподібність та пізнаваність.

Місцем дії часто обирається сільська хата:

“Середина хати, стіл, лави, піч, полиця, мисник, піл, жердка [4, т.1, 521; “Не кожному лихо – іншому й талан”]; Середина хати селянина. Стіл, скриня, піл, подушки, жертка, мисник, піч, кочерги, горшки і інша примусія” [4, т.4, 239; “Дійшов до розуму”].

Ремарки доволі скупі, подаючи опис міщанського інтер’єру М. Кропивницький багатослівніший, підбір предметів спонукає до розмірковувань та моральних суджень. Докладність описів свідчить і про новизну дискурсів.

“Середина хати багатого міщанина. Багацько образів, котрі завішані намітками та вишиваними рушниками. Перед іконами чотири лампадки, декілька воскових свічок власної роботи і кийвський псалтир. Стіни завішані всякими кунштами суздальської роботи, більш всього генералів з жовтими лицями в чорних мундирах. Невеличке дзеркало, а зверху на рамі райський птах. Дзеркало навкруги обліплене кунштиками з цукерків. /.../” [4, т.1, 123; “Помирились”].

Набагато простіше було скористатися інтер'єром для викриття захланності, із моралістичною метою, головне, щоб він асоціювався із міщанськими меблями або панськими покоями, відтворюючи картину корчми, кав'ярні, вітальні.

“Простора хата. Стільці прості і фабричні, диван, дві канапки, велике стародавнє дзеркало, кровать з цілою горою подушок і димчастим одіялом, мисник, комод, табурети. На покуті і по вікнах рушники. Два столи поставлені в ряд і понакривані скатерками, на столах страва і питво“ [4, т.4, 279; “Мамаша”].

У ландшафтних картинах – та ж ситуація, позаяк ліс від парку стає відрізнятися, лише коли з'являться ліхтарі, лавки, фонтани, альтани, а поміщицький і міський парк важко розмежувати. Надто мало предметів-означників. Тим-то вказівки на соціальний типаж у системі персонажів містять більший потенціал, – і декорації “закріплюються” за якимось із соціальних станів. Їх відповідно й легше означати, як панський побут, народний побут і т.д.

Ремарки Марка Кропивницького свідчать, що автор уникає одноманітності й клішованості у випадку декорацій сільського ландшафту: інколи захопить дзвіницю й церкву [4, т. 2, 7; “Де зерно, там і полова”], то “*став, греблю, млин*” [4, т.1, 379; “Доки сонце зійде, роса очі виїсть”], то “*вулицю на селі. Управоруч домок з дерев'яним дахом і ганком, поліворуч шинок з табличкою: “роспівочно і на винос”. Далі хати, токи, клуні, огороди, садки, криниці з журавлями, ледве мріють вітряки*” [4, т.1, 441; “Глитай, або ж Павук”]. Критично-викривальні можливості в останньому випадку містить уже моделювання простору: у сільський малюнок потрапляє чужорідне – міщанський домок із шинком.

Популярність міського пейзажу в українському театрі була мінімальною на той час. Крім заборон на теми із панського життя й перекладні п'єси (цензура), умови технічного прогресу не давали можливостей якимось чином реквізит перетворити на знаки міста, допоки не з'явилася ліхтарі на вулицях, залізниця, каналізація, про що говорилося вище. Як свідчать розмови героїв тогочасних драм, санітарні умови міської та сільської оселі чи вулиці мало чим різнилися:

“Левко. Може, в городах і треба вивозить гній...”

Гаврило. Аякже. Кажуть же, що в городі, де знаходиться гній, то баршині, як мимо йдуть, то зараз носи хусточками затуляють, через те і вивозять гній з города, а нам гній нічого” [4, Т. 3, с. 248; “Конон Блискавиченко”].

Наприклад, одна із драм М. Кропивницького, місцем дії якої обрано місто, починається такою ремаркою:

“Окраїна города. Доми під бляшаними і дерев'яними дахами; подекуди є доми з двома поверхами; вглибині острог, далі чавунка; за чавункою димарі фабрик і заводів. Збоку вугільний склад, далі дрова, сіно і т. і.” [4, т.4, 313; “Страчена сила”].

Для декорації драми “Страчена сила” автор скористався домами у два поверхи, що явно вказує на джерело запозичень: це міська вулиця історичних драм (або хоча б постановок за В. Шекспіром); в українських історичних драмах за сюжетною ситуацією обиралося місто в облозі, з видом на в’їзні брами і вали. Місто здебільшого було ворожим, піддавалося нападу козаків чи гайдамаків (“Тарас Бульба під Дубном” К. Ванченка-Писанецького, наприклад). Зміна диспозиції, коли місто стане козацьким і боронитиметься від ворога зі степу надто рідкісна в українській драматургії того часу (“Батько” Б. Грінченка, “Оборона Буші” М. Старицького).

Аналізуючи інтер’єри та декоруючі ландшафти Марка Кропивницького, доходимо висновку, що більш органічним стає структурування за опозицією поміщицьке (чи міщанське)/селянське, яка поширюється і на просторову локалізацію, із виокремленням межових просторів – шинку, парку.

(2) Завоювання містом: межові території лавушника й шинкаря

Місто сприймалося довший час за поселення певних соціальних прошарків: суддів, чиновників, панів, ремісників, торговок. І міське виступає іншим (чужим) за характером здобування засобів на прожиття; оціночним варіантом цієї опозиції стає протиставлення хліборобської селянської праці та “городського” легкого хліба.

Серед героїв різних професій першим тематично завоював українські сільські драми шинкаря (і відповідно з’явився шинок як інтер’єр). Загостримо увагу, що місце корчми чи шинку позиціонується здебільшого на межі села, а постать лавушника і шинкаря – вихід за рамки чесних заробітків на прожиття. У М. Кропивницького закріплюється просторово межа чесності й ошуканства на опозиції село/шинок. Уже “Глитай, або ж Павук” показує, що місцем викриття технологій збагачення Бичка стає шинок, де селяни нарікають на здирництво й лихварство сільського багатія. Власники шинків та крамниць із драм “Замулені джерела”, “Старі сучки та нові парослі”, “Скрутна доба” здебільшого люди мало привабливі – розпусники, неграмотні, зажерливі, підбурюють селян на розправу. Місце шинку межує: між селом і містом, між поміщиком і селом, між хліборобством і торгівлею, між українським і неукраїнським, тобто парадигмально щедро означає опозицію свій/чужий, але групового соціального характеру.

Показовою у цьому плані стає комедія “Чмир”, у якій лавушник Вареник хитрощами видурює папір на спадок у бондаря Пшінки. Події відбуваються на селі, врівноважений триб життя у якому руйнується через втручання міста. Саме звідти, з міста, бідному бондареві Пшінці надходить заповіт брата, що нажив статки торгівлею. Успадкувавши чимало розкішних речей, довізши їх до села, Демко намагається зажити по-панськи: драматург у центральній частині тексту нанизує кілька комічних ситуацій із апельсинами, цукерками, годинником, маленькими круглими дзигликами, які змушують глядача висміювати скоробагачка за невігластво та марнотратність. Все ж сам вигаданий сюжет цікавий тим, що цивілізаційні блага міста трактуються як витребеньки, вони стають перекодованою

формою спокуси, що випробовує на міцність звичаї села. Ту ж функцію у долі бондаря відіграли гроші, які зникають відразу після їх набуття, позаяк це гроші здобуті за межею чесної хліборобської (і ремісничої) праці.

У цьому символічному полі мелодрама “Страчена сила” варта виокремлення. Дві перших дії малюють міське життя Єфрема Заїки, колишнього в’язня, що спокусився на грабунок ради того, щоб подолати злидні та безробіття. Наступних три – сільські: герой повертається у рідне село, обзаводиться господарством, закладає артіль, одружується. У М. Кропивницького Єфрем Заїка – ідеологічний герой, він запроваджує нові стосунки на селі і його наздоганяє каяття, що призводить до самогубства. Моральна й ідеологічно-соціальна проблематика визначають конфлікти, в які втягнутий цей персонаж. Наразі нас цікавить, що міські будні малюються в кількох картинах: жебрами одставного вояки Полікарпа Пишного, убогими приробітками його пиріжечниці-дружини, розпусною поведінкою Єфремової сестри-повії Соньки, крадіжкою головного героя. У центрі з першої дії височіє в’язниця, з якої щойно випустили Є. Заїку. Тобто відбір картин автором здійснюється за принципом вказати на жалюгідність існування пересічної трудової людини у місті. Протиставлення міста й села провадиться ще й на рівні існування/не-існування сумління, дотримання/нехтування заповідей.

Проблема поширення міських способів заробітку, які здебільшого текстуалізуються М. Кропивницьким за ознакою аморальності, шахрайства і наживи, моделюється і завдяки персонажеві (соціологічний вимір), і просторовому окресленню, чіткому закріпленню ситуації спокуси чи випробування за міськими або ж межовими локусами. Світ села перебуває в облозі, зберігаючи потенціал протистояння (або перебуваючи у статусі жертви) і християнського прощення й не-відчуження.

(3) Соціологізація території на панське/селянське

На нашу думку, у М. Кропивницького більш посутньою і такою, що знайшла вираження в декоруванні простору, стає межа між поміщиком (паном) і селом. Саме вона визначає відмінність пейзажну та інтер’єру: по-панськи – це по-іншому, аніж хата з піччю, вулиця з колодками, вигін із лугом, майдан із управою, з’являється сад, покої, двір перед конюшнею, стайнею. Ця пара відсилає до відношення приязні та солідарності, а також визначає тему соціальної ненависті.

Те, що у сьогоденного глядача може асоціюватися із міським трибом життя, у М. Кропивницького передусім стосується поміщицької садиби, хутора. Доречно згадати його драму на історичному матеріалі побутового плану “Перед волею”, п’єси на тему розорення “дворянських гнізд”. І якщо у першій із названих на панському подвір’ї карають музиканта Юрка та панночку Орісю за непослух, то в п’єсі “Олеся” спостерігаємо перверсію: у панських покоях скоробагатько Балтиз знущується над колишнім власником маєтку й цих покоїв Загривою, розігруючи фальшивий аукціон розпродажу його ж меблів. Змінюються володарі благ та землі, але незмінним лишається місце глуму, наруги й сваволі. Ймовірно, схожі конотації перебирає і

міський декор. Така символізація опозиції характерна для другої половини XIX сторіччя.

Герой комедії “Мамаша”, дія якої відбувається на хуторі, охарактеризований так: “Кузьма Гніт, багатий міщанин, 55 літ”. У творі йдеться про жорстоке вбивство сином батька, яке намагалася приховати уся родина і не надала належного догляду старому чоловікові. Селяни з околичних сіл – всього лиш наймані робітники, однак, у системі персонажів саме вони відіграють роль тла іншого, людяного та милосердного ставлення до старшого покоління, яке постає як неухильна норма, якої не дотримуються хуторяни. Винесення дії на хутір значуще у смисловому плані: це ще одна із стратегій Марка Кропивницького означити аморальність, ідентична із інтер’єром та вказівкою на соціальний статус. Все ж вона дає можливість відстежити породжуючу стадію до опозиції місто/село. У романі Панаса Мирного та Івана Білика “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” появу злодіячок та жадоби легкого хліба теж пов’язують із культурою панського двору. Тематизація художнього світу в драматурга така ж, і вона, ймовірно, на той час уже сприймалася як визначаюча матриця при моделюванні системи персонажів та художнього простору відповідно. У драмах Марка Кропивницького бачимо уже трансформовані її “сліди”.

(4) Місто як прогресивна цивілізація

Місто Марка Кропивницького, про що він уникає писати, залишається культурним та науковим центром у світі його героїв. Блага цивілізації його герої пізнають за межами села, здобутки технічного прогресу приходять саме через знання, набуті у місті. Письменник не розбудовує ніякої утопічної схеми, яка показала б, що його ідеальне село можливе. Заперечуване й критиковане, місто все ж підживлює й неквапно оновлює село: його мешканці повертаються до рідних домівок не тільки за моральним зціленням. І цей цивілізаційний аспект стосунків міста й села драматург рідко осмислює, що робить дискурс про місто, та й про село, суперечливим.

У драмі про нового героя “Конон Блискавиченко” парубок, який запроваджує нові санітарні норми урядження села, наражається на бунт старшого покоління. Він все ж зумів обстояти свою правоту перед громадою. Окрім того, Конон – ремісник, його дружина Тетяна – вчителька; їх родина стає осередком і школою нових вмінь, таких необхідних на селі. М. Кропивницький часто висміює, або із жалем зображає консервативну заскорузлість селян, їх жорстокість та дріб’язковість, зайву пиху, коли йдеться про момент прийняття цивілізаційно й технічно нового. Здебільшого у таких випадках герой перебуває у конфлікті із батьками. Просвітительські тенденції М. Кропивницького проявляються в тому, що він пропагує грамотність, нові технології, які знову ж таки його селяни набувають або в місті (Єфрем Заїка, Конон Блискавиченко), або від панів (Надежа, Олеся). Про бажання приховати це значення міста говорить хоча б те, що драматург ніколи не зображає процесу навчання та проблем, зв’язаних із цим. Але перекреслити усі канали благодійного впливу міста як культурного центру не завжди в силах. Зокрема, у драмі “Замулені джерела” божевільна

панночка Женя саме у місті має можливість звернутися до лікарів і, зцілившись, повертається звідти до чоловіка-селянина, який глумився й катував її. М. Кропивницький завжди прагне відокремити село від міста у закритий світ-простір зі складними конфліктами всередині нього. Однак приховати їх тісні зв'язки важко.

Тому згадки про місто у більшості драм спорадичні і не сюжетотворчі. Видається, що село М. Кропивницького мусить оберігати себе. Іntenція автора консервативна: повернути світ до попереднього ладу із чіткими межами, що здатне зцілити морально сільську людину.

Тема міста й села у творах Марка Кропивницького належить до нестабільних змістових структур, що містить "слід" опозиції поміщицьке/селянське. Локусне й персонажне представлення визначається конотаціями захисту/оборони, спокуси й випробування. Суперечливість опозиції забезпечується семантикою міста як цивілізаційного блага.

Акценти на рустикальності літератури початку ХХ сторіччя, на мою думку, слід сприймати за чергову літературознавчу ідеологему. Урбанізм літературних текстів навряд чи забезпечується описовими дискурсами творів та соціологічними параметрами біографій авторів та їх героїв. Завоювання міста (правильніше навіть опанування), українізація міста, міська тема у творах – гасла й настанови, що радше відбивають приватні психоаналітичні проблеми одного із поколінь авторів української літератури, представники якого були вихідцями із села або ж невеликих містечок, тому що зібрання творів письменників ХІХ та й нижче сторіч геть не дає підстави говорити про панування селян-героїв на сторінках творів.

П. Куліш, М. Костомаров та й Т. Шевченко моделювали свої тексти, виходячи із інших інтенцій, й тому у них параметри місто/село були маргінальними елементами змістової структури. Ідеалізованим центром суспільної структури селянство стає лише в народницькій ідеології, та й то завдяки тому факту, що було носієм мови. Друга половина дев'ятнадцятого сторіччя закріплює й розбудовує цю ідеологему, обмежуючись до по-сюсторонньої локалізації – горизонталі, поволі усуваючи локус Небесного Граду й хутора. Значущим чинником стає технічний прогрес, що разюче змінив побут міського жителя, так і народжується теза відмінності міста й села, що накладається на розмежування мовне, а літературний персонаж моделюється із врахуванням цього зсуву. Тому вважаю, що маю підстави твердити: українська література у другій половині ХІХ сторіччя лише поволі ставала "селянською" під впливом народництва, цей вимір нелегко їй давався. (І. Нечуй-Левицький розробив мало не цілу методику, як "змусити" героїв говорити поетично й доречно по-українськи, запропонувавши правило "золотої ряски". Правда, він значно більше уваги зосередив не на методі, а на філософсько-ідеологічному обґрунтуванні цієї естетичної норми, як показує стаття "Сьогочасне літературне прямування".) І навіть сучасники Марка Кропивницького (І. Франко та ін.), а тим більше літературні нащадки швидко поборювали названу тенденцію. Все ж нескладно вирізнути число

тих письменників, хто щиро й наполегливо її творив: серед них Панас Мирний, М. Кропивницький та І. Нечуй-Левицький.

Джерела:

1. Йосипенко М. Марко Лукич Кропивницький / М. Йосипенко. – К. : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. – 324 с.
2. Киричок П. Марко Кропивницький. Нарис життя і творчості / П. Киричок. – К. : Дніпро, 1985. – 150 с.
3. Кирчів Р. Українська комедія в Галичині і комедійний репертуар західно-українського театру в другій половині XIX ст. / Р. Кирчів // Кирчів Р.Ф. Комедії Івана Франка. – К. : В-во АН УРСР, 1961. – С. 5-30.
4. Козлов А. Українська дожовтнева драматургія. Еволюція жанрів / А. Козлов. – К. : Вища школа, 1991. – 200 с.
5. Колошук Н. Іван Багряний: домінанти творчості та проблеми вивчення: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Колошук. – Луцьк : Твердиня, 2010. – 104 с.
6. Кропивницький М. Твори: В 6-ти т. / Упорядкування, підготовка текстів та примітки П. Перепилиці / М. Кропивницький. – К. : Держвидав художньої літератури, 1958-60. – Т. 1-6.
7. Малютіна Н. Українська драматургія кінця XIX – початку XX століття: аспекти родо-жанрової динаміки / Н. Малютіна. – Одеса : Астропринт, 2006. – 352 с.
8. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі: Монографія / Р. Мовчан. – К. : Стилос, 2008. – 544 с.
9. Новиков А. Художній універсум Марка Кропивницького: Монографія / А. Новиков. – Харків : Майдан, 2006. – 352 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ЕСТЕТИЧНІ ФРЕЙМИ ЛІТЕРАТУРИ

Поліщук Ярослав. Кінематографічна тропіка у творчості Михайла Коцюбинського.....	4
Антипчук Надія. Перлини духовності на сторінках журналу „Молода Україна” Олени Пчілки	15
Миненко Юрій. Християнська символіка української геральдичної поезії епохи бароко	25
Останко Юлія. Художні прийоми відображення психології персонажів у новелістиці Василя Стефаника	36

РОЗДІЛ II. ТЕКСТИ І КОНТЕКСТИ

Томчук Любов. “Краса в істині”: жіноча місія в культурі	46
Крупка Мирослава. Родинні конфлікти як характерна риса посттоталітарного буття (на прикладі творчості Євгенії Кононенко та Людмили Таран)	52
Кирильчук Олександр. Український історичний роман 1940-1950-х років у контексті ідеологічних пошуків соцреалізму	61
Назарук Вікторія. Гуманістичні концепції Даміана Наливайка у контексті барокової естетики	71

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ПОЕТИКИ

Тхорук Раїса. Опозиція місто/село у драмах Марка Кропивницького	79
Чиж Наталія. Осмислення смерті у “Щоденнику” Аркадія Любченка ...	88
Хомеча Наталія. Еней на межі ХХ – ХХІ століть: Іван Котляревський та Юрій Андрухович	93
Криловець Роман. Філософська поезія Василя Стуса (на матеріалі збірки “Зимові дерева”)	107
Ярошенко Роман. Літературно-методологічний аналіз розвитку жанру псалма на грані Старого та Нового Завітів	114

РОЗДІЛ IV. ЕСТЕТИЧНА СИСТЕМА ТА РЕЦЕПЦІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Гон Мойсей. Творчість Шолома-Алейхема: українська модель рецепції (1920 – 1930 роки)	123
Бестюк Ірина. Рецепція творчості Михайла Коцюбинського в літературі 20-х років ХХ століття (на прикладі новели “Тіні нетлінні” Михайла Івченка)	132
Кир’янчук Богдан. Герменевтичні концепції Габріеля Марсея	143
Годунок Зоряна. Категорії автора та реципієнта в герменевтичному тлумаченні (на прикладі художньої прози Миколи Хвильового)	154
Хмель Віра. Семантичні коди міфологеми творення в українських колядках і щедрівках	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	175

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

*Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск XIX

Упорядкування
та наукове редагування
*Ярослав ПОЛІЩУК
Олександр КИРИЛЬЧУК*

Комп'ютерна верстка та макет
Олександр КИРИЛЬЧУК

Відповідальний за випуск
Ярослав ПОЛІЩУК

Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. XIX / Ред. кол. Я.О. Поліщук [та ін.]. – Рівне: РДГУ, 2010. – 178 с.

**ББК 83
Л 43
8**

Підписано до друку 21.10.2010 р.
Формат 60x84. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Cyr.
Умовн. друк. арк. 11,3. Наклад 300 прим. Зам. № 33/1.